

Valorizacija dvoraca u turističkoj ponudi Sjeverozapadne Hrvatske

Vranešić, Lorena

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:704808>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-09**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Naslovna stranica Sveučilišta, fakulteta, repozitorija

Podatci, link, poveznica

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

Kultura i turizam

Lorena Vranešić

**VALORIZACIJA DVORACA U TURISTIČKOJ PONUDI
SJEVEROZAPADNE HRVATSKE**

Pula, 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

Kultura i turizam

Lorena Vranešić

**VALORIZACIJA DVORACA U TURISTIČKOJ PONUDI
SJEVEROZAPADNE HRVATSKE**

JMBAG: 0303091405, redovita studentica

Studijski smjer: Kultura i turizam

Kolegij: Kulturno – povijesni spomenici

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest

Znanstvena grana: Hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest; Hrvatska i svjetska ranonovovjekovna povijest

Mentor: red. prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, kolovoz 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Lorena Vranešić, kandidatkinja za prvostupnicu Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica:

U Puli 1. rujna 2023.

IZJAVA

o korištenju autorskoga djela

Ja, Lorena Vranešić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Valorizacija dvoraca u turističkoj ponudi Sjeverozapadne Hrvatske“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis:

U Puli 1. rujna 2023.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POJAM TURIZMA I DEFINIRANJE KULTURNOG TURIZMA	2
2.1. Osnovne značajke turizma	2
2.2.1. Kultura i kulturna baština	3
2.2.2. Turistička kultura	4
2.2.3. Kulturni turizam	5
2.2.4. Počeci kulturnog turizma u svijetu i Hrvatskoj	6
3. SJEVEROZAPADNA HRVATSKA	8
3.1. Kratak pregled povijesti sjeverozapadne Hrvatske	8
3.2. Kulturna baština sjeverozapadne Hrvatske	9
3.2.1. Materijalna baština	10
3.2.2. Nematerijalna baština	12
3.3. Turizam sjeverozapadne Hrvatske	13
4. ANALIZA TRENUTNOG STANJA VALORIZACIJE DVORACA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE	15
4.1. Pregled postojećih dvoraca	15
4.1.1. Nevalorizirani	16
4.2. Konkretni primjer razrade - Buduća verzija valorizacije dvoraca provedena u djelo	33
5. ZAKLJUČAK	35
POPIS LITERATURE	36
POPIS ILUSTRACIJA	39
Popis slika	39
SAŽETAK	42
SUMMARY	43

1. UVOD

Vrsta turizma poznata kao „kulturni turizam“ oslanja se uglavnom na posebno razvijene društvene resurse. Kulturni turizam ne bi postojao bez kulturne baštine koja je zaštićena te se prvenstveno smatra kako bi bilo povoljno kada bi ona bila i valorizirana na pravovaljani način. Na sjeverozapadu Hrvatske nalazi se nekolicina dvoraca i utvrda iz raznih razdoblja, koji kronološki datiraju iz prošlosti i povijesti. Cilj odabira teme ovog rada bio je upravo osvrnuti se na pokušaj poticanja lokalnog turizma koji već postoji no potrebno ga je zaštititi, očuvati te shodno njegovom stanju i valorizirati, kako bi dostigao svoj pun i prepoznatljiv potencijal. Upravo prostor i regionalno područje koje u geografskom smislu objedinjuje sam sjeverozapad Hrvatske u smislu turizma i samog napretka vrlo je važno i u korištenju dvoraca iz svih tih prethodno navedenih razloga. Fokus ovog rada je dostupnost dvoraca na području sjeverozapadne Hrvatske te njihovo uključivanje u turistički paketni aranžman te integriranu ponudu u sklopu putovanja i obilaska te upoznavanjem s kulturnom baštinom, prošlošću i poviješću svake pojedine županije, odnosno grada, mjesta i krajolika koji se pri tome posjećuje. Sama svrha rada je upravo povezana s temeljnim pitanjem je li moguće potvrditi jesu li dvorci na sjeverozapadu stvarni potencijal ponude te kako bi trebalo izgledati njihovo korištenje na opravdan način i upravo je to krajnji cilj projekta. Neprestano se spontano nameće pitanje jesu li dvorci sjeverozapadne Hrvatske uopće valorizirani ili samo predstavljaju tzv. „mrtav kapital“.

Teorijski dio proučavanja i analize postojećeg stanja valorizacije dvoraca razvijen je pregledom stručne literature iz područja povijesti, kulture i turizma. Za ocjenu postojećeg stanja turizma na tom području uglavnom će se koristiti sekundarni podaci, a određenim specificiranim podacima prikupljat će se informacije za potrebna znanstvena istraživanja. Rad je podijeljen na više dijelova. Najprije će se raspravljati o bitnim elementima turizma, pri čemu je kulturni turizam jedna od specifičnih potkategorija. Sjeverozapadna Hrvatska, koja je i predmet cijelog rada, jedno je od tri hrvatska statistička područja, ali i područje na koje se odnosi cjelokupan rad. Nakon teorijske obrade nalaza istraživanja izradit će se prijedlog razvoja turističkog proizvoda i korištenja dvoraca u turističke svrhe.

2. POJAM TURIZMA I DEFINIRANJE KULTURNOG TURIZMA

2.1. Osnovne značajke turizma

Danas se pod spomenom riječi turizam zapravo svjedoči raširenoj pojavi samog definiranja pojma kao takvog u cijelosti. Tako ujedno danas i razlikujemo znatan broj selektivnih oblika turizma zbog njegovih primarnih karakteristika kao što su heterogenost, mobilnost i fleksibilnost. Budući da je kultura sastavni dio ponude svake turističke destinacije, često se pojavljuje i u drugim oblicima turizma, iako u ovoj podjeli najčešće dominira kulturni turizam ili kultura sama po sebi kao takva. Također, u određenim situacijama sam motiv turističkog putovanja često se može prepoznati i uzročno-posljedičnim vezama povezati i uz druge oblike turizma, upravo zato što je smatran nezaobilaznim dijelom ponude svake turističke destinacije kao takve.

Kako bi se uopće moglo raspravljati o kulturnom turizmu potrebno je definirati sam pojam turizma. Definicija turizma koja se uistinu često upotrebljava je upravo ona švicarskih teoretičara turizma W. Hunzikera i K. Krapfa koja upućuje na iduće: “Turizam je skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetilaca nekog mjesta ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva njihova privredna djelatnost.”¹

Nastavno tome, E. Cohen je dao i definiciju turista koja glasi: “Turist je dobrovoljni, privremeni putnik koji putuje u očekivanju zadovoljstva koja mu mogu pružiti novosti i promjene doživljene na relativno dugom i neučestalom dvosmjernom putovanju.”²

Tako razlikujemo turiste i razvrstavamo ih, tj. raspodjeljujemo i činimo razliku u odnosu na one dnevne posjetitelje, domaće i međunarodne posjetitelje te ostale putnike. Ono po čemu se turističko putovanje razlikuje od ostalih putovanja su specifični razlozi i motivi onih koji zapravo putuju. Odmor i rekreacija, posjet prijateljima i rođacima, posao, liječenje, religija te ostali razlozi, najčešći su razlozi putovanja gdje je jedan razlog uvijek prevladavajući, a ostali ga nadopunjuju.³

¹ ČAVLEK N., et al: *Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Školska knjiga, Zagreb, 2011., str. 29.

² Ibid.

³ WEBER, S., MIKAČIĆ, V.: *Osnove turizma*, Školska knjiga, Zagreb, 2004., str. 10.

Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji UNWTO u proteklih nekoliko godina, prema podacima poznatim iz 2016. koji se smatraju relevantnima s obzirom na njihovo uklapanje u današnjem vremenu, najviše turista u svijetu putuje zbog rekreacije ili nekog drugog oblika dokolice i to njih čak 53%, njih 14% putuje iz poslovnih ili profesionalnih razloga, 27% putuje kako bi posjetilo prijatelje i rodbinu, iz vjerskih razloga i hodočašća ili iz zdravstvenih razloga. Preostalih 7% nije navelo razlog svojeg putovanja.⁴

Međutim, ono što ljude pokreće na turističko putovanje su motivi da pobjegnu od svakodnevne rutine te stila i načina života, monotonije, obveza i odgovornosti, kao i pritisaka i očekivanja svakodnevnog načina življenja i boravka na svojem prebivalištu. Autori Pirjevec i Kesar turističku motivaciju definiraju kao “ponašanje čovjeka koji je potaknut tim unutrašnjim pobudama za uključenjem u turističku aktivnost s konačnim ciljem, da se zadovolji neka turistička potreba”.⁵

Intrigantno je da, unatoč tome što je jedan od pet vodećih razloga putovanja danas, prema raznim studijama UNWTO-a, Instituta za turizam i brojnim znanstvenim publikacijama, kultura nije među njima. Ove činjenice pokazuju koliko je turistička industrija zapravo dinamična.

2.2.1. Kultura i kulturna baština

Riječ "kulturni turizam" ima prilično široku definiciju. Ime je izvedeno od riječi "kultura" i "turist", kako i sam naziv govori. Iako su i kultura i turizam iznimno zamršeni i dinamični procesi, u ovoj bi se okolnosti trebali promatrati kao međusobno povezani fenomeni.

Prema autorici Vizjak, kultura u užem smislu se može definirati kao “ukupnost materijalnih i duhovnih vrijednosti koje je čovjek stvorio u svojoj društvenoj i povijesnoj praksi, u svojem svladavanju prirodnih sila, razvoju proizvodnje te tijekom rješavanja društvenih problema.” Da se kultura smatrala gotovo dinamičnom u jednakoj mjeri kao i turizam sam po sebi u cijelosti, opisao je i Schouten koji navodi iduće: “Procesi kulturne razmjene postoje otkad postoji i kultura. Svaka se kultura u svijetu oblikovala kontinuiranim procesom uzimanja i davanja. Kultura je fenomen koji se konstantno razvija, to je živući identitet. Ona je dinamičan model, a pokušamo li je ukalupiti

⁴ *Tourism Highlights* – 2016 Izdanje, UNWTO, 2016.

⁵ 5 PIRJEVEC, B., KESAR, O.: *Počela turizma*, Mikrorad d.o.o., Zagreb, 2002., str. 24.

u statičan oblik, prestat će postojati kao izvor inspiracije“.⁶ Ista je situacija s turizmom. Njegova izvornost i raznolikost će se izgubiti ako se pokuša svesti ga na statičnu formu jer svaki putnik je individua koja svoje putovanje prilagođava mjeri i svojoj mašti. U literaturi postoje brojne definicije i nastojanja da se definira pojam kulture. Kultura se može promatrati u širem smislu kao skup mnogih vrijednosti, uvjerenja, ponašanja, simbola i učenja ponašanja lokalne zajednice. Može se promatrati i kao način života u određenom društvu. U odnosu na turizam, kultura se odnosi i na jedinstvena prirodna, povijesna i kulturna postignuća nekog područja i ljudi koji na njemu žive, koje mogu uživati sadašnje i buduće generacije.⁷ Prema autorici Vizjak, kultura u užem smislu se može definirati kao “ukupnost materijalnih i duhovnih vrijednosti koje je čovjek stvorio u svojoj društveno povijesnoj praksi, u svome svladavanju prirodnih sila, razvoju proizvodnje te tijekom rješavanja društvenih problema.”⁸ To nas dovodi do zaključka da kultura sama po sebi kao takva obuhvaća mnogo više od stvari koje padaju na pamet kad se ta riječ spomene i upotrijebi u određenom kontekstu, poput kulturnih spomenika i povijesnih građevina, kao i umjetničkih djela zastupljenih u pojedinoj kulturi kao takvih. Tu spada i stil te način života ljudi, običaji, ponekad i sama gastronomska ponuda te ostalo.

2.2.2. Turistička kultura

Sudionici turizma iz različitih industrija, kultura i naroda često se okupljaju na popularnim turističkim mjestima. Turistička se kultura u znanstvenoj literaturi definira kao pojava i interakcija među turistima kao cjelinom. N. Kolumbić turističku kulturu definira kao „dio opće kulture, skup i stupanj navika, spoznaja i postupaka koji čovjeka osposobljuju da vlada i da se snalazi u svim odnosima i pojavama koje nastaju i koje se nameću putovanjem, prihvaćanjem i boravkom u turističke svrhe.”⁹ Budući da je turistička kultura sastavnica opće kulture, smatra se kako je potrebno osvrnuti se na nju te je usađivati od malih nogu. Pojmovi poput kiča, odnosno samog djela koje se smatra onim bez umjetničke vrijednosti, u biti podilaze onome što se smatra

⁶JELINČIĆ, D. A.: *Abeceda kulturnog turizma*, Intermedia, Zagreb, 2008., str. 26.

⁷VIZJAK, A.: *Značenje kulture u turizmu Europe*, Turizam, vol. 46, br. 5-6, str. 27.-29.

⁸Ibid.

⁹KOLUMBIĆ, N.: *Psihosociološki i pedagoški aspekti turističke kulture. Humanističke vrijednosti turizma*, Pedagoška akademija u Zadru, Zadar, 1977., str. 111.

popularnim, često i lošem ukusu i samo ga proizvodi, pokušava "iskoristiti" kulturu i turizam za promicanje masovnosti i neautentičnosti, te se smatraju dvama glavnim problemima s kojima se suočava turistička kultura.

2.2.3. Kulturni turizam

Pojmovi "kulturni turizam" i "kultura turizma" znače sasvim različite stvari. Iako su mnogi autori pokušavali definirati kulturni turizam, određeni problemi, nedostaci ili sukobi uvijek su prisutni.

Svjetska turistička organizacija definira kulturni turizam kao “putovanja motivirana kulturom poput studijskih, kazališnih i kulturnih tura, putovanja na festivale i slična događanja, posjete povijesnim lokalitetima i spomenicima, putovanja kako bi se proučavala priroda, folklor ili umjetnost te hodočašća.”¹⁰ Za razliku od UNWTO-a, ATLAS (European Association for Tourism and Leisure Education) kulturni turizam definira kao “sva putovanja koja uključuju posjete kulturnim atrakcijama izvan stalnog mjesta boravka s ciljem stjecanja novih znanja i doživljaja koji zadovoljavaju kulturne potrebe pojedinca.”¹¹ Nakon uspostavljanja kulture i kulturnog turizma, moglo bi biti izazovno razlikovati što nije automatski uključeno u tu kategoriju putovanja. Kultura kao motiv obično nije nečiji ciljni motiv, ali je prisutna na praktički svakom turističkom putovanju jer odlazak na turistička putovanja zahtijeva jedan glavni motiv, a ostali ga podržavaju. McKercher i du Cros stvorili su tipologiju "kulturnih" turista na temelju dubine iskustva koje turisti imaju kada sudjeluju u aktivnostima kulturnog turizma i važnosti kulture kao razloga zašto turisti putuju na određenu lokaciju te se razvija tipologija kulturnih turista, a neki od onih koji se izdvajaju su idući:

- ciljani kulturni turisti – njihov glavni razlog putovanja je pručavanje te tzv. transformativni turistički doživljaj, odnosno dublje iskustvo lokalne kulture.
- oni koji obilaze kulturne atrakcije – njihov glavni razlog posjeta uglavnom je zbog kulturnih mjesta, no ne nastoje pružiti isključivo jedno bogato kulturno iskustvo već se referiraju i na druge odrednice turističkog putovanja.

¹⁰ ČORAK, S., MIKAČIĆ, V.: *Hrvatski turizam – plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb, 2006., str. 121. - 128.

¹¹ Ibid.

- oni koji vole otkrivati kulturne atrakcije – na putovanja odlaze zbog kulture i vraćaju se s dubljim kulturnim iskustvima nakon što su vidjeli kulturne atrakcije ili sudjelovali u kulturnim događanjima.
- ležerni kulturni turisti i usputni kulturni turisti – kulturna iskustva doživljavaju površno, iako je kulturnim turistima namjena putovanja upravo u okviru kulture te donekle važna u odabiru odredišta za putovanja, ali obje skupine privlače lako dostupne atrakcije na glavne rute.¹²

2.2.4. Počeci kulturnog turizma u svijetu i Hrvatskoj

Teško je odrediti točan početak turizma. Razni autori davali su mu različite oznake. Stari Grci prvi su putovali na Olimp kao vjersko i sportsko odredište te u sveta središta Delfe i Delos kao početak kulturnog turizma. Svake četiri godine Olimpijske igre imaju tradiciju koja se sada nastavlja. Stari Rimljani su mogli putovati na veće udaljenosti zahvaljujući izvrsnim cestama i mreži koju su izgradili. Najčešći razlozi njihovog putovanja bili su odmor, zabava, briga o zdravlju i religija.

Iz tog razdoblja poznat je i pojam sedam svjetskih čuda koji označava mjesta koja su jedinstvena i posebno privlačna.¹³ Čak i u današnjem vremenu postoji zapravo nekolicina nacija koje posjeduju prirodna i kulturna blaga koja su iznimno primamljiva i osebujna i samim time privlače brojne turiste.

Iako postoje značajne razlike između sadašnjih i prošlih turističkih trendova, mogu se uočiti i određene zajedničke točke te sličnosti. Ljudi danas često odlaze na kratka putovanja u različite zemlje.

Ta se putovanja obično koriste u svrhu obrazovanja i osobnog razvoja. Putovanja s kulturnim motivima nastavio je u 19. stoljeću i Thomas Cook, začetnik organiziranih putovanja, koji je organizirao brojna putovanja s posjetom velikim svjetskim izložbama. Povećanjem broja turista,

¹² ČORAK, S., MIKAČIĆ, V.: *Hrvatski turizam – plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb, 2006., str. 126.

¹³ WEBER, S., MIKAČIĆ, V.: *Osnove turizma*, Školska knjiga, Zagreb, 2004., str. 39.- 40.

povećavao se i broj različitih putopisnih literatura, posebice vodiča, koji su turiste usmjeravali na u ponudu pojedine zemlje.¹⁴

Situacija u Hrvatskoj bila je nešto drugačija nego u svijetu. Područje južne Europe nije se uvijek smatralo atraktivnim u kulturnom pogledu kao što su to bile zemlje središnje Europe. Naime, turizam u Hrvatskoj počeo se razvijati u drugoj polovici 19. stoljeća napretkom željezničkog prometa. Područje Kvarnera bilo je zanimljivo za turiste iz zdravstvenih razloga pa su na tom području nastala brojna oporavilišta i kupališta posebno u zimskim mjesecima.

Nakon Drugog svjetskog rata nastupa razdoblje masovnog turizma temeljenog na motivima sunca i mora.¹⁵

Kulturni motivi putovanja ponovno se javljaju za vrijeme humanizma i renesanse, kada na velika putovanja kreće intelektualna elita, studenti i članovi višeg društvenog sloja radi izobrazbe i odgoja. Grand Tour sadržavao je posjete značajnim gradovima Francuske, Italije, Švicarske, Njemačke i Nizozemske te njihovim srednjovjekovnim dvorcima.¹⁶

Kulturni turizam u Hrvatskoj počinje se lagano razvijati tek krajem 20. i početkom 21. stoljeća kada je Hrvatska turistička zajednica započela s izdavanjem brošura o hrvatskoj turističkoj baštini i počela ih predstavljati na turističkim sajmovima. Nešto ozbiljnije se kulturnom turizmu pristupilo izradom Strategije razvoja kulturnog turizma 2001.¹⁷

Kao prilično široka kategorija, kulturni turizam s druge strane kao odabrani motiv putovanja obuhvaća praktički sve što ima veze s tradicijom, umjetnošću i ljepotom prirodnog svijeta. Upravo zbog toga je izazovno točno odrediti početak i putanju kulturnog turizma.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ PIRJEVEC, B., KESAR, O.: *Počela turizma*, Mikrorad d.o.o., Zagreb, 2002., str. 47. – 53.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ ČORAK, S., MIKAČIĆ, V.: *Hrvatski turizam – plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb, 2006., str. 129.

3. SJEVEROZAPADNA HRVATSKA

Upravo pet županija — Zagrebačka, Krapinsko-zagorska, Koprivničko-križevačka, Međimurska i Varaždinska – te glavni grad Zagreb, čine regiju sjeverozapadne Hrvatske. Svojim je položajem odigrala značajnu ulogu u hrvatskoj povijesti. Danas je od tog povijesnog značaja ostala samo bogata kulturno-povijesna baština, tradicija i običaji. Najveća prirodno-zemljopisna cjelina u sjeverozapadnoj Hrvatskoj je Hrvatsko zagorje. Prirodne granice ovoga geografskog područja su tok rijeke Sutle na zapadu, razvođe gornje Bednje na sjeveru i sjeverozapadu, dolina rijeke Bednje i planina Kalnik na sjeveroistoku, s istoka ovo područje zatvara Medvednica, a s juga rijeka Sava.¹⁸

3.1. Kratak pregled povijesti sjeverozapadne Hrvatske

Iako se nije tako često obrađivala i prikazala kao povijest hrvatskog priobalja, povijest sjeverozapadne Hrvatske nevjerojatno je značajna i raznolika. Od prije 130.000 godina dokumentirano je podrijetlo života, a istraživanja su još u tijeku.

Najvrjedniji nalaz na ovom području, ne samo za Hrvatsku već i za cijelu Europu, je nalaz neandertalskog čovjeka u Krapini. Istraživanja na Hušnjakovom brdu započeo je prof. dr. Dragutin Gorjanović-Kramberger krajem 19. stoljeća, a pronađeno je oko 900 ljudskih fosilnih kostiju, brojni fosilni ostaci izumrlih životinja, kamene izrađevine i slično, i pretpostavlja se da je staro oko 130 tisuća godina. Od 1948. nalazište je zaštićeno kao prvi paleontološki spomenik prirode u Hrvatskoj.¹⁹

Brojne tragove za sobom ostavili su i Rimljani, a pronađeni su pojedinačni grobovi, nakit, novac, ceste, kastrumi i terme. Termalno kupalište Aquae Iassae, današnje Varaždinske Toplice, jedno su od najvrjednijih antičkih nalazišta u sjevernoj Hrvatskoj.²⁰

Tijekom srednjeg vijeka, Panonija je bila pod upravom Ugarskog Kraljevstva, a o tom dobu svjedoče nam brojni ostaci zidina starih gradina. Jedan od njih je i Stari grad Krapine. Nešto

¹⁸ JAGIĆ, S.: *Hrvatsko zagorje – prostor i historijsko-geografska obilježja*, Kaj, Zagreb, 2015., str. 81.

¹⁹ KOVAČIĆ, G., et.al.: *Povijest, baština i kultura Krapinsko-zagorske županije*, Krapinsko-zagorska županija, Krapina, 2007., str. 12. - 13.

²⁰ OBAD- ŠĆITAROCI, M.: *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Školska knjiga, Zagreb, 1991., str. 7.

kasnije, razvijaju se i plemićki gradovi, a neki od njih su i Vrbovec, Konjščina i nešto kasnije izgrađen Veliki Tabor.²¹

U razdoblju od 12. do 14. stoljeća grade se brojni utvrđeni gradovi kao što su Veliki Tabor, Varaždin, Cesargrad, Bisag i dr. Tijekom 15. i 16. stoljeća intenzivno se grade burgovi, zamkovi i kašteli zbog opasnosti od Turaka. Ovo područje bilo je dobro zaštićeno sisačkom i karlovačkom utvrdom te su Turci prema Beču prodirali mađarskom nizinom te su ovaj kraj zaobišli. Iz doba gotike danas imamo značajne primjerke sakralne arhitekture kao što su crkva u Remetama, kapela sv. Jurja u Belcu i dr. Brojne kulturno-povijesne građevine ostavilo je i doba baroka tijekom kojeg su sagrađeni brojni objekti, dvorci, ljetnikovci, kurije, javni objekti i dr. Tradiciju gradnje dvoraca, kurija i sakralnih objekata nastavlja i doba klasicizma i romantizma u 19. stoljeću.²²

Mnoga su povijesna imena vezana uz ovo područje. Prije svega, to su plemićke obitelji Drašković, Erdödy, Ratkaj, Patačić, zatim istaknute osobe kao što su Toma Erdödy, Ljudevit Gaj, Juraj Ratkaj, Ivan Kukuljević, Antun Mihanović i mnogi drugi.²³

Mnogi povijesni događaji razlog su zašto je područje sjeverozapadne Hrvatske danas prepuno zanimljivih priča i legendi, ali i kulturno-povijesnih spomenika koje tek treba ponovo oživjeti.

3.2. Kulturna baština sjeverozapadne Hrvatske

Ova cjelokupna regija ima bogatu i raznoliku prošlost, što je danas čini iznimno kulturno raznolikom. Bogata kultura regije dijelom je predstavljena pričama, ritualima, tradicijama i arhitektonskim građevinama, kulturno – povijesnim spomenicima, dvorcima, kulama, utvrdama i brojnim umjetničkim djelima koji datiraju iz prošlosti i sastavni su dio njezine odrednice bile, ali i ostale i u sadašnjosti te još uvijek s obzirom na valorizaciju egzistiraju. Mnogobrojni su mitovi, legende, ali i priče lokalnog stanovništva koje se prenosilo s koljena na koljeno, usmenom predajom tijekom različitih perioda odrastanja generacija. Također svi uporabni ili pak ukrasni

²¹ KOVAČIĆ, G., et.al.: *Povijest, baština i kultura Krapinsko-zagorske županije*, Krapinsko-zagorska županija, Krapina, 2007. str. 19.-25.

²² Ibid.

²³ Ibid.

predmeti koji su se sačuvali u domaćinstvima smatraju se ekvivalentnim tradicionalnim vrijednostima koje posjeduju svoju značajnu povijesnu, kulturnu, umjetničku vrijednost.

3.2.1. Materijalna baština

Vrlo zanimljiva prošlost ostavila je brojne, kako je prethodnim poglavljima spomenuto, znamenitosti i običaje koje posjeduje regija, ali i potencijalne aktivnosti koje se prakticiraju na istom području u Hrvatskoj, odnosno specifičnoj regiji Hrvatske. Zagorski kraj često se reklamira te promovira i prikazan je na način kao krajolik koji izgleda kao iz bajke upravo zbog nekolicine znamenitih utvrda i dvoraca, kao i zadivljujućeg okoliša i prostornih vizualnih panorama i pejzaža, s obzirom na njegovu prirodnu resursnu osnovu koja svakako pridonosi dojmu.

Oko sredine 13. stoljeća počinju se javljati spomeni vlastelinskih naselja u Zagorju. Mnogi od njih su s vremenom prošireni ili podijeljeni u dvorce, a često se nazivaju burgovima ili plemićkim gradovima. Neki od njih su Kostel, Belec, Milengrad, Cesargrad i Konjščina. Najljepši srednjovjekovni grad bio je Veliki Tabor, a uz neke preinake i restauracije smatra se kako je dvorac vrijedan svakog posjeta.²⁴

Uz vlastelinske gradove, dvorci i perivoji vrlo su česti na području sjeverozapadne Hrvatske, a Šćitaroci o njima kaže da su “vrijedno i prepoznatljivo naslijeđe hrvatske kulture, a posebice Hrvatskoga zagorja i Krapinsko-zagorske županije gdje bilježimo najveću gustoću dvoraca i kurija u sjevernoj Hrvatskoj”.²⁵ Na tom ih području danas ima nešto više od pedeset, no polovina njih je ostala samo u ruševinama. Neki od značajnijih dvoraca su i Trakošćan, Veliki Tabor, Miljana, Lužnica, Varaždin i Bežanec.

Sjeverozapadna Hrvatska poznata je i po vrlo vrijednim djelima sakralne umjetnosti. Jedna od najvrjednijih je crkva Majke Božje Snježne u Belcu sa svojim baroknim interijerom koji je obnovljen na način da gotovo u potpunosti odgovara razdoblju iz kojeg je potekao.

²⁴ KOVAČIĆ, G., et.al.: *Povijest, baština i kultura Krapinsko-zagorske županije, Krapinsko-zagorska županija*, Krapina, 2007. str. 55. – 63.

²⁵ Ibid.

Uz nju, tu su još i zavjetna crkva M. B. Jeruzalemske poznata po svojem kipiću Majke Božje Jeruzalemske koju je jedan redovnik donio s hodočašća iz Jeruzalema te crkva Majke Božje Gorske iznad Lobora na kojoj se može najjasnije vidjeti razvoj od ranokršćanske bazilike do današnje crkve. Najvrjednije je svakako svetište Marija Bistrica koje je ujedno i najveće sjevernohrvatsko svetište.²⁶

Uz Mariju Bistricu, u regiji je smješteno i svetište Ludbreg koje je, kažu, “jedno od rijetkih u kršćanskom svijetu utemeljeno pisanim ukazom samog Svetog Oca.”²⁷

Osim prethodno navedenih kulturno-umjetničkih, ali i sakralnih znamenitosti i spomenika, vrijednima posjeta smatraju se ujedno i sami zagorski muzeji. Upravo među trima najznačajnijima smatraju se:

- Muzej seljačkih buna u Gornjoj Stubici
- Muzej krapinskih neandertalaca
- Muzej “Staro selo” Kumrovec.

Muzej seljačkih buna otvoren je povodom 400. obljetnice velike Seljačke bune 1573., a sastoji se od stalne izložbe predmeta vezanih uz samo odvijanje seljačku bune kao takve, život plemića i seljaka te predmete iz kulturne, povijesne i umjetničke baštine Hrvatskog zagorja. Smatra se prepoznatljivim jer se smjestio u dvorcu obitelji Oršić iz 18. stoljeća.²⁸

Muzej krapinskih neandertalaca interaktivni je muzej smješten uz poznato nalazište krapinskih neandertalaca Hušnjakovo brdo koje, po čestim mišljenjima posjetitelja, kao i stručnjaka, na zanimljiv i edukativan način prikazuje život kroz povijest Svemira, Zemlje, čovjeka pa sve do današnjih dana, s posebnim naglaskom na razdoblje postanka i života neandertalaca u ondašnjem vremenu.²⁹

²⁶ KOVAČIĆ, G., et. al.: *Povijest, baština i kultura Krapinsko-zagorske županije*, Krapinsko-zagorska županija, Krapina, 2007., str. 87.

²⁷ Ludbreg, *Turistička zajednica Varaždinske županije*, <https://www.turizam-vzz.hr/destinacije/ludbreg> (27. srpnja 2022.).

²⁸ *O Muzeju seljačkih buna*, Muzej seljačkih buna, <https://msb.mhz.hr/povijest-muzeja/> (27. srpnja 2022.).

²⁹ *O muzeju*, Muzej krapinskih neandertalaca, <http://www.mkn.mhz.hr/hr/o-muzeju/arhitektura/> (27. srpnja 2022.).

Jedini hrvatski muzej na otvorenom, "Staro selo" u Kumrovcu, vjerno prikazuje tradicijsku kulturu i etnografsku baštinu Hrvatskog zagorja koji svoju ponudu upotpunjuju raznim muzejskim radionicama, prezentacijama i događanjima.³⁰

3.2.2. Nematerijalna baština

Hrvatsko zagorje, kako je u prethodnim poglavljima već spomenuto, očuvalo je mnogo starinskih običaja koji datiraju iz prošlosti. Neki od njih su dječje igre kao što su nazivima - kurta veli, ringa raja i rinčicu tolam - tradicionalna glazba i plesovi koje održavaju mnoga kulturno-umjetnička društva koja djeluju na tom području, vještine izrađivanja nakita od krep papira, paljenje jurjevskog krijesa i mnogi drugi običaji koji predstavljaju konceptualni sklop sveukupnog stvaralaštva krajolika.³¹

Od posebnog značaja su predmeti poput primjerice, tradicijske drvene dječje igračke, izrađene od materijala - mekog drva i bojane ekološkim bojama, kao i medičarski obrt, posebice izrada licitara, koji se nalaze na popisu nematerijalnih dobra upisanih na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine.³²

Licitari su i jedan od prepoznatljivih proizvoda Hrvatske diljem svijeta. Na popisu nematerijalne kulturne baštine nalazi se i čipkarstvo u Hrvatskoj. Uz čipku s otoka Paga i Hvara, svojom tradicijom može se pohvaliti i Lepoglava s čipkom na batiće.³³

³⁰ Muzej "Staro selo" Kumrovec, Muzeji Hrvatskog zagorja,

<http://www.mhz.hr/Ustrojbene%20jedinice/Muzej%20%22Staro%20selo%22%20Kumrovec> (27. srpnja 2022.).

³¹ KOVAČIĆ, G., et.al.: Povijest, baština i kultura Krapinsko-zagorske županije, *Krapinsko-zagorska županija*, Krapina, 2007., str. 111.- 137.

³² Medičarski obrt na području sjeverne Hrvatske, *Ministarstvo kulture Republike Hrvatske*, <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/medicarski-obrt-na-podrucju-sjeverne-hrvatske/6290> (27. srpnja 2022.).

³³ Čipkarstvo u Hrvatskoj, *Ministarstvo kulture Republike Hrvatske*, <https://min-kulture.gov.hr/unesco-16291/dogadjanja/2007-2015/cipkarstvo-u-hrvatskoj/16540> (27. srpnja 2022.).

3.3. Turizam sjeverozapadne Hrvatske

U usporedbi s hrvatskim obalnim područjima, sjeverozapad zemlje još uvijek dobiva vrlo malo pozornosti turista. Sjeverozapadnu Hrvatsku karakteriziraju bajkoviti brežuljkasti tereni, bogata kulturna baština, moderna lječilišta, ali i vjerski objekti, iako nema more ili pak uređenu obalu.

U pet županija sjeverozapadne Hrvatske iz godine u godinu raste broj noćenja turista. Ova statistika ne uključuje grad Zagreb kao zasebnu cjelinu.³⁴ Prepoznatljivo je iz određenih statističkih, numeričkih podataka – pokazatelja, u vidu konkretnih brojeva, upravo kako je Koprivničko-križevačka županija imala najmanje zastupljenih turističkih dolazaka i noćenja u ovoj regiji, što je i realno s obzirom da posjeduje i svjedoči ukupno najmanjem brojem kapaciteta postelja u cijelom regiji.³⁵

Također, za razliku od ostalih turističkih zajednica i županija u regiji, smatra se kako ima i najlošiju web stranicu, odnosno internetski portal kojem se pristupa te ne postoje znatni prikazi značajnijih informacija i sadržaja (fotografija, opisa, grafikona, potencijalnih dodataka). Daleko najveći broj dolazaka i noćenja ima Krapinsko-zagorska županija, čiji smještajni kapaciteti tvore gotovo trećinu smještajne ponude regije. Turistička zajednica djeluje pod sloganom Bajka na dlanu, što je sudeći po statističkim podacima dobro prihvaćeno i zastupljeno među posjetiteljima te prepoznato i vrednovano kao vrlo zadovoljavajuće, sudeći prema statističkim podacima i informacijama. Međimurska, Varaždinska i Krapinsko-zagorska županija svoj turizam temelje na aktivnom turizmu koji se ponajviše temelji i pronalazi svoje mjesto na aktivnom boravku i provođenju vremena u prirodi.³⁶ Također, to su i županije najbogatije prirodnim izvorima termalne vode te se ponovno ističu prepoznatljivošću upravo zbog svoje prirodne resursne osnove kao takve. Iz godine u godinu, ponuda u toplicama sve je bogatija i modernija, a kao odredišta mnogih turista željnih odmora i relaksacije izdvajaju se lokacije:

- LifeClass Terme Sveti Martin,
- Krapinske toplice s vodenim parkom Aquae Vivae
- te Tuheljske toplice.

³⁴ *Turizam u brojkama 2017.*, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Izdanje 2018. i *Turizam u brojkama 2019.*, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Izdanje 2020.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid.

Ovo područje prepoznali su i stari Rimljani koji su naselili neka od idućih područja, a to su Aquae Iasae (Varaždinske toplice), koje danas imaju svrhu specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju.

Zagrebačka županija više je usmjerena na enogastronomiju i seoski turizam, međutim svima je zajedničko to da u svoju ponudu uključuju elemente kulturnog turizma. Manifestacije koje privlače brojne posjetitelje u ovu regiju su prije svega ove:

- Špancirfest,
- Samoborski fašnik,
- Ljeto u gradu Zrinskih,
- Srednjovjekovne svečanosti u Velikom Taboru te
- Rujanfest.

Za vrijeme Gospinih blagdana, velik je i broj hodočasnika koji odlaze u svetišta:

- Ludbreg
- Marija Bistrica.

Međutim, kada je i ukoliko je moguće usporediti stanje, uočava se da razvitak turizma regije sjeverozapadne Hrvatske s Hrvatskom u cijelosti u konačnici zapravo, po statističkim / numeričkim podacima, pokazateljima i mjerilima koja se operacionaliziraju na pravovaljan način, daje prilično male brojeve.³⁷

U vremenskom periodu od 2017. i 2019. na ovom području bilo je tek nešto manje od 2% ukupnog broja turista koji su boravili u Hrvatskoj i istovremeno nije ostvareno niti 0,9% svih noćenja u zemlji. S obzirom na to da je i broj postelja u ovoj regiji tek 1% u odnosu na ukupan broj postelja u Hrvatskoj, ovi rezultati zapravo sami po sebi i nisu iznenađujući.³⁸

³⁷ *Turizam u brojkama 2017.*, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Izdanje 2018. i *Turizam u brojkama 2019.*, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Izdanje 2020.

³⁸ Ibid.

4. ANALIZA TRENUTNOG STANJA VALORIZACIJE DVORACA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

U razdoblju od 15. do 20. stoljeća na području sjeverozapadne Hrvatske izgrađeni su mnogi dvorci, no danas su samo neki od njih priznati i poznati. U ovom poglavlju dat će se pregled postojećih dvoraca, a zatim obrada te specifikacija između valoriziranih i nevaloriziranih dvoraca i objekata klasificiranih kao dvoraca na tom geografskom području.

4.1. Pregled postojećih dvoraca

Sjeverozapadna Hrvatska jedinstvena je regija koja obiluje prirodnim ljepotama, fascinantnom poviješću i bezbrojnim kulturnim znamenitostima. Ne čudi posebno da to područje Hrvatske ima brojne dvorce blizu jedan drugome i da su mnogi od njih dio zaštićene kulturne baštine zemlje.

Koliko je područje Hrvatskog zagorja bogato potvrdio je i profesor Gjuro Szabo koji navodi sljedeće: „Da, Hrvatsko je zagorje domaja crkva, samostana, gradova, dvorova, plemstva, kmetova, domaćih i stranaca, kraj kupališta, kraj rudarski, napose kraj ugljenika.“³⁹

Da je tako onda bi se bogatstvo sačuvalo i valoriziralo i sve bi bilo predstavljeno kao gotovo idealno. No, nažalost, mnogi građevinski objekti, posebice dvorci, palače i utvrde danas su djelomično ili čak potpuno uništeni. Za razliku od Hrvatskog primorja i otoka, gradnja dvoraca u Hrvatskom zagorju počinje tek u vremenskom periodu koje je obilježeno samim krajem 16. stoljeća. Najprije dvorci nastaju od pregrađenih stambenih objekata i burgova, iako na pristupačnim područjima niču i potpuno novi dvorci. Početkom 17. stoljeće gradi se i niz ranobaroknih dvoraca. Krajem 17. i početkom 18. stoljeća dvorci se grade prema obilježjima srednjoeuropskog graditeljstva, a upravo je i to razdoblje zaslužno za najveći broj dvoraca na ovom području. U drugoj polovici 18. stoljeća brojni dvorci dobivaju elemente baroka, a grade se i neki novi dvorci. Gradnja dvoraca na prijelazu iz 18. na 19. stoljeće vodi se elementima klasicizma, dok se sredinom i drugom polovicom 19. stoljeća graditelji vode elementima i idejama romantizma i historicizma, kao uzoru na prethodno navedena razdoblja.⁴⁰

³⁹ SZABO, G: *Kroz Hrvatsko zagorje*, Izdanje knjižare Vasić, Zagreb, str. 27.

⁴⁰ OBAD-ŠĆITAROCI, M.: *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Školska knjiga, Zagreb, str. 15.-16.

Na prethodno spomenutom području postoje, odnosno izdvajaju se ukupno tri tipa dvoraca, a to su:

- dvorci zatvorena tlocrta s četiri krila, odnosno s perimetrom ograde i unutarnjim dvorištem,
- dvorci otvorenog tipa s tri ili dva krila i
- dvorci kompaktnog tlocrta.

Sva se tri tipa pojavljuju u različitim varijantama.⁴¹ U nastavku ovog poglavlja opisan će se pet primjera nevaloriziranih dvoraca i šest primjera onih valoriziranih.

4.1.1. Nevalorizirani

U ovom poglavlju prikazat će se pet nevaloriziranih ili dijelom valoriziranih dvoraca: Novi dvori klanječki, Dvorac Opeka, Mali Tabor, Novi dvori zaprešićki te Maruševec.

Novi dvori klanječki nastali su propadanjem srednjovjekovnog Cesargrada, kada ga je ban Toma Erdödy nakon pobjede nad Turcima kod Siska 1593. napustio. Dvorac je nastao u trenutku kad srednjovjekovni grad Cesargrad više nije zadovoljavao potrebe i uvjete života u 17. stoljeću.⁴²

Iako je Cesargrad od posebne važnosti zbog svojih značajki srednjovjekovnoga plemićkoga grada, renesansnog kaštela i ranobaroknog dvorca, danas ga se jedva prepoznaje, a daleko od toga nisu niti Novi dvori.⁴³ Nakon podjele vlastelinstva između dviju grana obitelji Erdödy, sredinom 19. stoljeća dio dvorca kupuje Jakov Brukner. Brukneri su bili ujedno i zadnji gospodari Novih dvora. Dvorac je počeo propadati još na početku 20. stoljeća. Nakon Drugoga svjetskog rata, kada su dvorac napustili posljednji vlasnici, zdanje je naglo propalo, a zbog građevinskog materijala dio je čak i srušen.⁴⁴

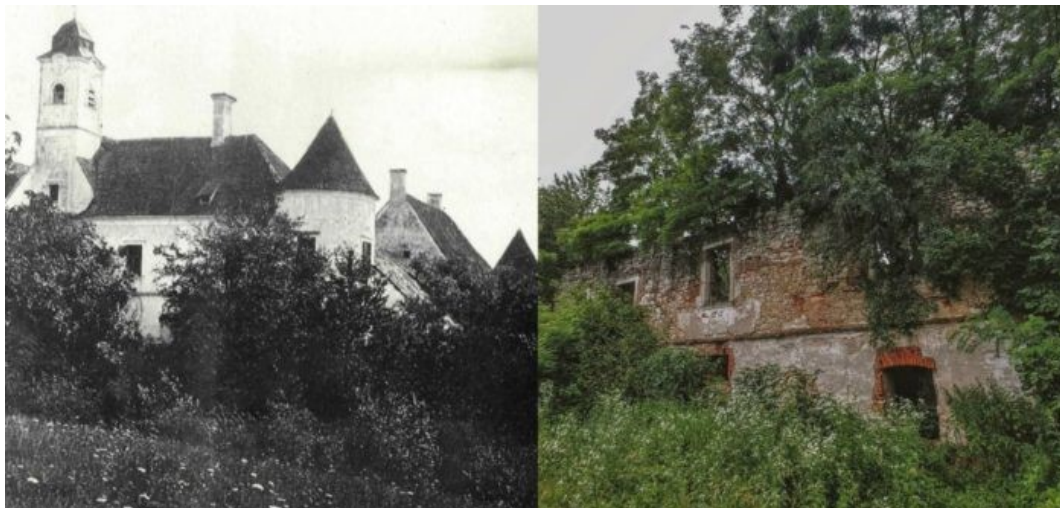
⁴¹ OBAD-ŠĆITAROCI, M.: *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Školska knjiga, Zagreb, str. 15. – 18.

⁴² Ibid.

⁴³ MILETIĆ, D.: Plemićki grad Cesargrad, *Peristil - zbornik radova za povijest umjetnosti*, 2000., str. 23. – 26.

⁴⁴ OBAD-ŠĆITAROCI, M.: *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Školska knjiga, Zagreb, str. 32. – 34.

O dvorcu se danas nitko ne brine te je iz godine u godine u sve derutnijem stanju. Iako je jedno vrijeme bio i nacionaliziran, obnova nikad nije bila u planu. Posjed je nedavno ponovno vraćen nekadašnjih vlasnicima.⁴⁵

Slika 1. Novi Dvori Klanječki nekad (lijevo) i danas (desno)

Izvor: Grad Klanjec, <https://blagamisterije.com/dvor-u-kojem-je-izdahnuo-autor-lijepo-nase-antun-mihanovic-tuzna-je-rusevina-a-nekoc-su-novi-dvori-klanjecki-bili-mjesto-gdje-se-sanjala-neovisna-hrvatska/21467/>, (29. srpnja 2022.).

Dvorac Opeka, iako je danas potpuno napušten, krasi vrt koji je zaštićen kao spomenik najboljeg uređenja vrtne arhitekture. Dvorac, koji je izgrađen u 18. stoljeću i danas uspješno egzistira, čini se kao da je podijeljen u nekoliko prostorija.

Osim toga, neki rimski spomenici ugrađeni su neposredno u same zidove dvorca te otkriveni upravo ondje. Gospodari dvorca bili su Draškovići, sve dok se kćer posljednjeg muškog potomka loze nije udala za grofa Marka Bombellesa 1852. Upravo je grof Bombelles tvorac perivoja uz sam dvorac.⁴⁶

Prije iseljenja iz Hrvatske tijekom Drugog svjetskog rata, obitelj Bombelles boravila je u dvorcu Opeka. Dvorac je naknadno nacionaliziran. Dvorac je tada također imao razne funkcije. Zbog blizine lovišta Zelendvor, najprije je pretvoren u lovačku rezidenciju Josipa Broza Tita. Kasnije je doživio male preinake, ali nije se održavao.

⁴⁵ Novi dvori, <http://www.klanjec.hr/kultura/spomenici-kulture/novi-dvori/> (28. srpnja 2022.).

⁴⁶ OBAD-ŠĆITAROCI, M.: *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Školska knjiga, Zagreb, str. 186.

Zbog nemara, odnosno nepostojanja valorizacije i zbog izloženosti kiši, postajao je sve više oštećen. Varaždinski Državni arhiv želio se nastaniti na mjestu i prostoru samog dvorca te su izrađeni idejni nacrti, no nacrt se zapravo nikada nije ostvario te proveo u djelo.

Čak i krajem 20. stoljeća, kada su za tu svrhu bila na raspolaganju posebna sredstva, na dvorcu su radili restauratori. Međutim, kako je vrijeme prolazilo, financijska sredstva su ponestajala, a dvorac je nastavio brzo propadati. Činjenica da mladi ljudi u dvorcu Opeka i mnogim drugim dvorcima devastiraju postaje veliki problem.⁴⁷

Lokacije poput napuštenih dvoraca vjerojatno su vrlo zanimljive mladima jer su gotovo bez ikakvog nadzora, iako konkretnih statistika o uzrocima uništavanja kulturnih dobara nema. Ljudi koji se okupljaju na ovim mjestima često počinju s razaranjem, odnosno oštećenjem okoliša u svojem osobnom okruženju, a najčešće to postižu prekomjernom zlouporabom opijata.

Slika 2. Dvorac Opeka

Izvor: Varaždinska županija, <https://varazdinski.net.hr/vijesti/gospodarstvo/3537535/arboretum-opeka-dugoocekivana-europska-sredstva-ipak-dolaze-u-vinicu/>, (29. srpnja 2022.).

⁴⁷ PUHMAJER, P.: Građevni razvoj dvorca Opeka u Marčanu, *Portal*, 3, 2012., str. 9. – 14.

Mali Tabor, zanemaren je dragulj Hrvatskog zagorja. Prije nego što je pretvoren u dvorac, Mali Tabor bio je utvrda. Dvorac, koji i danas postoji, doživio je brojne obnove. Vrijeme izgradnje dvorca nije dobro poznato. Zbog toga se banu Ivanišu Korvinu pripisuje gradnja dvorca Mali Tabor, koji se prvi put u izvorima spominje potkraj 15. stoljeća.

Nakon Korvina, gospodari Malog Tabora bili su markgrof Juraj Brandenburški, obitelj Rattkay te obitelj Rikarda Jelačića. Kroz 20. stoljeće dvorac nasljeđuju najprije obitelj Marijanović, a nakon Drugoga svjetskog rata polovicu dvorca kupila je obitelj Jutriša, a ostatkom se koristila Poljoprivredna zadruga u Prišlinu. Preko rodbinskog nasljeđa i prodaje, dvorac je na kraju kupio poduzetnik Zdravko Ivić.⁴⁸

Međutim, ono što dvorac Mali Tabor čini posebnim su obilježja kaštela iz vremenskog razdoblja renesanse i dvorca iz vremenskog perioda baroka u ranoj fazi. Dvorac danas pripada drugoj kategoriji spomenika kulture, a jedan je od rijetkih primjera srednjovjekovne svjetovne arhitekture na ovim prostorima.⁴⁹

Danas je dvorac u jako lošem stanju. Zbog neodržavanja, jedna od kula počela se urušavati, krovšte i zidovi propadaju. Njegov sadašnji vlasnik, kako pišu brojni portali, imao ga je namjeru urediti, ali nikada nije dobio dozvolu od konzervatora. Dvorac je još uvijek na prodaju, a i dalje ne postoje nikakvi planovi za njegovu budućnost.

⁴⁸ PAVIŠIĆ, I.: *Srednjovjekovni kaštel i dvorac Mali Tabor u Prišlinu*, 2009. str. 105. – 107.

⁴⁹ Ibid.

Slika 3. Mali Tabor

Izvor: Krapinsko-zagorska županija, <https://www.vecernji.hr/vijesti/prodajemo-mali-tabor-za-550000-eura-steta-sto-drzava-ne-da-taj-sitnis-1026329>, (30. kolovoza 2022.).

Novi dvori zaprešićki smatraju se tzv. „epicentrom“, odnosno središtem ili dušom grada Zaprešića, ali i također, po mišljenju mnogih lokalnih stanovnika, kao i pojedinih određenih posjetitelja, i jednim od rijetkih i najljepših primjera očuvanoga vlastelinskoga gospodarskoga kompleksa. Iako su se na posjedu Novih dvora izmijenili brojni vladari i oni koji su bili u samom posredništvu objekta, posjed se često oslovljava Jelačićevim Novim dvorima. Čitav kompleks sastoji se od dvorca, kapele sv. Josipa, najstarijom vršilicom u Hrvatskoj (17. st.), grobnicom obitelji Jelačić, perivojem, voćnjakom, stambenim gospodarskim zgradama i sustavom park-šume. U sklopu kompleksa nazali se i muzej Matije Skurjenija.⁵⁰

Novi dvori utemeljeni su 1611., a prije bana Jelačića, njima su gospodarili Zrinski, obitelj Čikulin, obitelj Sermage, Festetići, pa konačno i obitelj Erdödy, od kojih je 1852. Jelačić i kupio posjed. Posljednja iz obitelji Jelačić na posjedu je bila grofica Ana Jelačić koja je posjed ostavila hrvatskom narodu. Nakon njezine smrti Novi Dvori nikad više nisu doživjeli početan sjaj, niti im

⁵⁰ FUREŠ, R., POLJANEC, V., BALAGOVIĆ, I.: *Hrvatsko zagorje... u slici i riječi*, Stanek, 2009., str. 402.- 405.

je dodana kakva nova funkcija. Dvorac i pripadajući perivoj najviše su stradali nakon Drugoga svjetskog rata upravo zbog neodržavanja.⁵¹

Osnivanjem turističke organizacije i izletišta Novi dvori, ugostiteljstvo počinje se razvijati krajem 1963., počinje aktivniji turizam u Zaprešiću. Početni projekt izletišta uključivao je rekreacijski centar i prostor za piknik. Namjeravalo se uz dvorac podignuti motel s dva bazena i dograditi polumontažne vanjske prehrambene objekte. Dodatno je bio uređen i poluzatvoreni stakleni objekt za goste u kojem je tri puta tjedno svirala glazba i sav raspoloživ prostor bio bi zauzet. Nakon nekoliko godina, uspjeh izletišta je splasnulo te je krajem šezdesetih godina 20. stoljeća u potpunosti zatvoreno.⁵² Urbanistički zavod Grada Zagreba 1981. izrađuje novi Provedbeni urbanistički plan Novi dvori. Kao i prvi, ni ovaj projekt nije zaživio.⁵³ Nakon toga se cijeli kompleks čisti. U dvorima Zaprešić 2005. otvoreno je igralište za golf s popratnom gastronomskom ponudom u sklopu objekta. Petogodišnji plan obnove dvorca objavilo je Ministarstvo kulture 2006.⁵⁴ Deset godina kasnije stolarija i fasada na krovu dvorca su obnovljeni, ali još uvijek ničemu ne služe te ne pronalaze nikakvu ulogu niti funkciju. Prema samim podacima i pisanju medija, Visoka škola Baltazar Adam Krčelić dobila je 50-godišnju koncesiju na dvorac, u zamjenu za plaćanje mjesečne najamnine od 5000 kuna. Visoka škola B. A. Krčelić i nije se preselila u dvorac, ali također još nije započela s izvođenjem očitih toliko evidentnih popravaka na samom objektu te ga stoga nisu obnovili i ponovno mu vratili stari sjaj, ali niti mu nisu pronašli novu funkciju.

⁵¹ OBAD-ŠĆITAROCI, M.: *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Školska knjiga, Zagreb, str. 190. – 194.

⁵² LALJAK, S.: *Novi dvori – od Jelačića bana do naših dana*, Ogranak Matice hrvatske Zaprešić, Zaprešić, 1991. str. 123. – 124.

⁵³ OBERMAN, J.: *Počela obnova Jelačićeva dvorca*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, <https://www.hrz.hr/index.php/aktualno/novosti-i-obavijesti/3470-predstavljena-obnovljena-dvorana-ban-jelacic-u-banskim-dvorima> (30. srpnja 2022.).

⁵⁴Na i. mj.

Slika 4. Novi dvori zaprešički – nakon obnove

Izvor: Turističke priče Zaprešić, <https://www.turistickeprice.hr/en/zpresic-celebrates-its-27th-birthday-and-the-221st-anniversary-of-the-birth-of-bana-jelacica/>, (30. srpnja 2022.).

Maruševac je dvorac koji po svome vanjskom izgledu, odnosno samom interijeru, potencijalno podsjeća te je vrlo srodan arhitektonskom stilu dvorcu Trakošćan, no evidentno je u fizičkom stanju nešto lošije, u smislu da su potrebne veće preinake. Spominje se već sredinom 16. stoljeća kao zidani dvorac, a već nepunih 100 godina nakon toga obnovljen je i preinakama te radovima, kao i gradnjom, zapravo vraćen na funkciju dvorca. Njegovi prvi gospodari bili su iz obitelji Vragović. Posljednji značajni vlasnik bila je obitelj Patačić. Nakon njih, od 1817. do današnjih dana dvorac često mijenja vlasnike. Obitelj Pongratz gospodarila je dvorcem do 1945., nakon čega se njime koristila najprije općina Ivanec, a kasnije Kršćanska adventistička crkva kojoj je dvorac služio kao vjerska škola i adventistički teološki fakultet.⁵⁵ Teološki fakultet iz dvorca seli se 1993., nakon izgradnje novog prostora.⁵⁶ Danas dvorac stoji prazan, a time lagano počinje i propadati. Njime upravlja općina Maruševac koja je u potrazi za zakupcem koji bi dvorac restaurirao i prilagodio ga turističkim svrhama.⁵⁷

⁵⁵ OBAD-ŠĆITAROCI, M.: *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Školska knjiga, Zagreb, str. 168. – 173.

⁵⁶ Povijest, *Adventističko teološko visoko učilište*, <https://adventisti.hr/povijest-crkve/>, (31. srpnja 2022.).

⁵⁷ *Dvorac Maruševac*, <https://www.varazdinska-zupanija.hr/o-nama/znamenitosti/park-i-dvorac-marusevec.html> (31. srpnja 2022.).

Slika 5. Dvorac Maruševac

Izvor: <https://www.varazdinska-zupanija.hr/o-nama/znamenitosti/park-i-dvorac-marusevec.html>, (31. srpnja 2022.).

4.1.2. Valorizirani

Iako postoje brojni primjeri lošeg upravljanja dvorcima, kao i njihove cjelokupne valorizacije na standardnoj razini, neki su dvorci itekako bili i ostali upečatljivi, korisni i ispunili svrhu svojeg postojanja te uspješno imaju status aktivnih te obavljaju svoju ulogu u smislu da su omogućeni za posjet te promatranje, kao i izučavanje u cijelosti. Mnogi od njih poprimili su društveni aspekt i koriste se i danas, poput domova za zlostavljaju djecu ili specijaliziranih bolnica.

Neki su se razvili u muzeje, drugi pak u obrazovne ustanove, u svakom slučaju doista svaki od njih pronalazi, ali i obavlja svoju funkciju i ulogu te se neprestano, za razliku od prethodne kategorije nevaloriziranih dvoraca, nadziru te se vodi briga i skrb o njihovom očuvanju, uređenju i korištenju u svrhu napretka i sastavan su dio integrirane turističke ponude same po sebi kao takve.

Dvorac Oršić u Gornjoj Bistri smatra se vrlo otmjenim dvorcem iz vremenskog baroka te samim time odiše i takvim stiskim uređenjem interijera, ali i eksterijera, kao i arhitektonske gradnje same po sebi kao takve, izgrađen je u vremenskom periodu pod krajem 18. stoljeća. Dvorac je bio rezidencija obitelji Oršić sve do perioda 19. stoljeća kada je prešao u vlasništvo obitelji Carion. Godine 1939. dvorac je nacionaliziran.

Neki dijelovi dvorca, kao što su dvorana i kapela, očuvane su u svom izvornom obliku kako su zapravo i bili sagrađeni prvobitno za svoju namjenu.⁵⁸

Današnji izgled dvorca uistinu se malo, gotovo neznajno promijenio, kada ga je UNICEF 1947. pretvorio u dječje oporavilište, odnosno mjesto za odmor za djecu čiji roditelji nisu mogli priuštiti sami medicinsku skrb te odgovarajuću brigu za odgoj, obrazovanje i daljnji razvitak djece.

Dvorcu su naknadno dodani samo neophodni elementi kao što su glavna vrata, prozori, sanitarni uređaji, dovod vode i odvod kanalizacije te opće uređenje prostora. Godine 1962., rješenjem Narodnog odbora grada Zagreba, osnovana je Bolnica za djecu i omladinu za liječenje kroničnih bolesti i bolesti s dugim tokom liječenja.

Djelovanje bolnice danas se financira temeljem sklopljenog ugovora s Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje.⁵⁹

⁵⁸ OBAD-ŠĆITAROCI, M.: *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Školska knjiga, Zagreb, str. 68.

⁵⁹ Povijest, *Specijalna bolnica za kronične bolesti dječje dobi*, <http://www.bolnica-bistra.hr/povijest/> (1. kolovoza, 2022.).

Slika 6. Dvorac Oršić u Gornjoj Bistri

Izvor: Općina Bistra, <https://bistra.hr/spomenici-kulture/> , (1. kolovoza 2022.).

Laduč, dvorac koji je nešto mlađi, odnosno kasnijeg podrijetla, na mjestu nekadašnjih Starih dvora, izgrađen je krajem 19. stoljeća. Zamijenjen je znatno novijom građevinom, odnosno samo profano arhitektonsko djelo u vidu dvorca trenutno pripada u drugu kategoriju spomenika kulture. O povijesti i gradnji starih i modernih dvoraca vrlo malo podataka i informacija je poznato. Baruni Vranyczany-Dobrinović posljednja su obitelj koja je posjedovala dvorac u Laduču.⁶⁰

Nakon Drugog svjetskog rata dvorac je nacionaliziran i pretvoren u dom za ratnu siročad. Rezidencija je 1984. pripojena Dječjem domu u Zagrebu. Sredstva proračuna Ministarstva socijalne politike i mladih, kao i prilozi drugih dobročinitelja, pomažu u plaćanju održavanja dvorca i brige o djeci.⁶¹

⁶⁰ OBAD-ŠĆITAROCI, M.: *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Školska knjiga, Zagreb, str. 128. – 134.

⁶¹ *Podružnica Laduč*, Dječji dom Zagreb, <http://domzadjecu.hr/wp/hr/domovi/laduc/> (3. kolovoza 2022.).

Slika 7. Dvorac Laduč

Izvor: Turistička zajednica Savsko- sutlanska dolina i briga, <https://visit.brdovec.hr/kultura-i-povijest/dvorac-laduc>
(3. kolovoza 2022.).

Jedan od zasigurno ljepših vizualnih prikaza po mišljenju stručnjaka, upravo hrvatske klasicističke arhitekture može se vidjeti u dvorcu Januševac, koji se nalazi u blizini Lužnice. O samoj izgradnji ne postoji mnogo podataka, ali ono što je uistinu poznato upravo je podatak da da je barun Josip Vrkljanin (koji je bio znan kao ministar financija Marije Luize, nadvojvotkinje od Parme), ubrzo nakon izgradnje zapao u financijske poteškoće, što je rezultiralo burnim mijenjanjem vladara, odnosno gospodarenje nad dvorcem bilo je vrlo dinamično.⁶²

Prijašnji vlasnik Januševca značajnim je financijskim ulaganjima vratio nekadašnji sjaj i opremio ga namještajem iz dvorca Erdödyja u Jastrebarskom. Dvorac je pretrpio značajna oštećenja tijekom Drugog svjetskog rata.

⁶² SZABO, G: *Kroz Hrvatsko zagorje*, Izdanje knjižare Vasić, Zagreb, str. 25.

U obnovu dvorca utrošeno je gotovo 40 godina. Također, značajan je podatak i relevantna činjenica kako je u samom dvorcu bio smješten dio Državnog arhiva Hrvatske, što mu daje određeni povijesni značaj.⁶³ Iako spomenik nulte kategorije, dvorac danas nije otvoren za posjetitelje.

Slika 8. Dvorac Januševac

Izvor: <https://www.tzssdib.hr/hr/info/brdovec/dvorac-janusevac/>, (5. kolovoza 2022.).

Jedan od, također prema mišljenju i zaključku stručnjaka, estetski vrlo lijepih i slikovitih dvoraca u ovom kraju, zasigurno je Lužnica. U vremenskom periodu koje obuhvaća drugu polovicu 18. stoljeća sagrađen je ovaj dvorac u baroknom stilu.

Izrađen je tako da bočne strane zatvaraju dvorište ispred samog dvorca u obliku slova U. Balkon s kovanim vratima, veliki prozori i figuralni reljefni rezbariji samo su neki od brojnih ukrasa na dvorcu koji također ima cilindrične tornjiće na svoja četiri ugla. Nakon parnice sa zagrebačkim Kaptolom, imanje dobiva Pavao Rauch koji preuređuje dvorac i time postaje sjedište obitelji Rauch.

⁶³ OBAD-ŠĆITAROCI, M.: *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Školska knjiga, Zagreb, str. 104. – 106.

Slika 9. Dvorac Lužnica

Izvor: <https://upoznajhrvatsku.com/ponuda/dvorac-luznica> (6. kolovoza 2022.).

U početku je dvorac služio kao sklonište i utočište za starije i bolesne sestre. Dvorac je 1928. dobio naziv „Marijin dvor“, a danas nakon obnove i opremanja služi kao duhovno i obrazovno središte. Sestre milosrdnice dale su sagraditi novi stambeni objekt nedaleko od dvorca, na mjestu starih gospodarskih zgrada.

U dijelu objekta nalazit će se samostan sestara milosrdnica, a u drugom će se dijelu nalaziti posjetitelji koji sudjeluju u raznim duhovno-edukativnim programima. Sa svojim perivojem i 8 hektara šume, dvorac je cjelovit spomenik kulture prve kategorije. I upravo zbog svega prethodno navedenog, danas privlači mnoge turiste.⁶⁴

⁶⁴ Povijest, Duhovno-obrazovni centar Marijin dvor, Lužnica, <https://luznica.com/istrazite-luznicu/povijest/> (6. kolovoza 2022.).

U dvorcu Lužnica, kako je otprije spomenuto, danas djeluju sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga koje su imanje s dvorcem kupile od udovice Ane Rauch 1925.

Veliki Tabor smatra se drugim najpoznatijim, odnosno i najprepoznatljivijim djelom profane (svjetovne) arhitekture te je također jedan od dvoraca u sklopu regionalnog područja sjeverozapadne Hrvatske i ondje pronalazi svoje mjesto.

Također, njegova zanimljivost očitava se u činjenici da je istaknut kao jedan od onih vrlo sačuvanih gradova srednjovjekovnog razdoblja na prostoru i području čitave Hrvatske. Samu ulogu, odnosno funkciju dvorca Veliki Tabor dobio je tek obnovama i dodatnim gradnjama u vremenskom periodu koje seže u 17. i 18. stoljeće.

Sama utvrda izgrađena je u drugoj polovici 15. stoljeća, a pretpostavlja se da su je izgradili grofovi Celjski, iako preciznije informacije i podatci u ovom području razmatranja zapravo izostaju.

Velikim Taborom vladali su, osim grofova Celjskih, i Matija i Ivaniš Korvin, obitelj Ratkaj, car Franjo II., slikar Oton Iveković, časne sestre reda kćeri milosrđa iz Blata na Korčuli, ali dvorac nikada nije pronašao svoje stalne gospodare pod čijim vlasništvom, brigom i skrbi bi zapravo ostao i na taj način potencijalno i opstao, ovako nažalost jedan od glavnih razloga njegova propadanja upravo su prethodno iznesene činjenice.

Zbog svoje vanjštine i osebnog arhitektonskog karkternog izgleda po kojem i jest prepoznatljiva, sama građevina dvorca vezana je uz mnogobrojne mitove i legende koji dodatno potiču zainteresiranost za obilazak ove građevine profane arhitekture jer privlači posjetitelje koji su ljubitelji povijesti, ali i mističnog dijela priča koje potiču radoznalost i produbljuju samu misteriju te oni željni dodatnog znanja i obrazovanja svakako ostaju nadahnuti izučavanjem ovakvih popratni sadržaja u sklopu turističke ponude.

Svakako ona koja se izdvaja kao najpoznatija je priča o Veroniki Desiničkoj, koja je kako kronologija legende i sama kaže - zbog nesretne ljubavi s grofom Fridrichom Celjskim zazidana u zid koji spaja peterokutnu kulu s ulazom u dvorac.⁶⁵

⁶⁵ Legenda o Veroniki Desiničkoj, *Dvorac Veliki Tabor*, <https://www.veliki-tabor.hr/izlozbe/pregled/legenda-o-veroniki-desinickoj-rijecju-i-slikom> (7. kolovoza 2022.).

Iako su se tijekom 20. stoljeća vršili neki neophodni radovi na dvorcu, prava obnova kreće sredinom devedesetih godina, kada su Hrvatski restauratorski zavod i Ministarstvo kulture Republike Hrvatske započeli konzervatorska istraživanja.

Obnova je bila izvršena u dvije faze. Prva faza trajala je od 2001. do jeseni 2007., a druga od kraja 2008. do kraja 2011., nakon čega je dvorac u potpunosti restauriran i rekonstruiran.⁶⁶ Danas se u dvorcu, osim muzejskih izložaba, održavaju i srednjovjekovne svečanosti, ali i brojne muzejske radionice.

Slika 10. Veliki Tabor prije obnove

Slika 11. Veliki Tabor nakon obnove

Izvor: Dvor Veliki Tabor, <https://www.veliki-tabor.hr/si/fotogalerije/pregled/dvor-veliki-tabor-po-obnovi>, (7. kolovoza 2022.).

Trakošćan je jedan od najpoznatijih dvoraca u Hrvatskoj. Smjestio se na krajnjem sjeverozapadu Hrvatske, nedaleko slovenske granice, na osamljenom brežuljku u sklopu park-šume. Točna povijest samoga dvorca nije poznata, no pretpostavlja se da je izgrađen u 14. stoljeću kao obrambena utvrda. Trakošćanom su vladali brojni velikaši kao što su grof Herman Celjski, Jan Vitovac, Matija Korvin i Maksimilijan II. U ruke Draškovića dvorac dolazi kada ga je car

⁶⁶ Obnova Velikog Tabora, *Dvorac Veliki Tabor*, <https://www.veliki-tabor.hr/fotogalerije/pregled/dvor-veliki-tabor-obnova> (7. kolovoza 2022.).

Maksimilijan II. 1569. poklonio biskupu Jurju II. Draškoviću, a obitelj se tamo zadržala gotovo tri i pol stoljeća.⁶⁷ Dvorac kakvoga danas poznajemo potječe iz sredine 19. stoljeća.

Kada je car Maksimilijan II. preuzeo kontrolu nad tvrđavom, Draškovići su je zauzeli. Tek polovinom 19. stoljeća podmaršal grof Juraj V. Drašković osjeća potrebu povratka u svoj grad te zapuštenu utvrdu obnavlja u rezidencijalni dvorac, a okoliš u romantičan perivoj.

U drugoj polovici 18. stoljeća Draškovići napuštaju Trakošćan te dvorac zbog zapuštenosti počinje propadati. Ubrzo nakon toga dvorac dolazi u vlasništvo Republike Hrvatske, a 1954. osnovan je i muzej sa stalnim postavom. Grofovi Drašković mnogo su se brinuli o svojem imanju i velikim dijelom su zaslužni za ono što imamo i danas.

Sadili su šume, zbog koje danas imamo park-šumu, stvorili su umjetno jezero, koje dvorcu daje poseban šarm, a prema nekim podacima bavili su se i turizmom – dijelove dvoraca iznajmljivali su gostima.⁶⁸

Turističko vrednovanje dvorca nije prošlo glatko. Općina Ivanec započela je sanaciju dvorca jer je, s ograničenim sredstvima, bio u sve lošijem stanju, posebice nakon potresa 1982.⁶⁹

Brojni izazovi i prepreke morali su biti prevladani da bi se ovaj dvorac vrednovao, uključujući hitnu potrebu obnove krova i oborinske odvodnje, hitnu fasadu i poboljšanje prvobitne nestabilne konstrukcije samog dvorca.

Kustosi, kao i ravnateljski sud Muzeja za umjetnost i obrt, stručnjaci Hrvatskog restauratorskog zavoda te arhitekt M. Beusan, kao i Ministarstvo kulture, donijeli su odluku 9. travnja 2003. da se dvorac Drašković s vrtom očuva kao spomenik kulture.⁷⁰

⁶⁷ OBAD-ŠĆITAROCI, M.: *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Školska knjiga, Zagreb, str. 292.

⁶⁸ PINTARIĆ, A.: Trakošćan – baština kao turistički resurs, u: *Dvorci i ljetnikovci - kulturno naslijeđe kao pokretač gospodarskog razvoja*, Varaždin, 2006., str. 77. – 80.

⁶⁹ Povijest dvorca Trakošćan, *Dvor Trakošćan*, <http://www.trakoscan.hr/povijest> (7. kolovoza 2022.).

⁷⁰ Ibid.

Slika 12. Dvorac Trakošćan

Izvor: Dvor Trakošćan, <https://www.turizam-vzz.hr/en/explore/cultural-heritage/7-the-trakoscan-castle-and-lake-a-rich-history-dating-from-the-13th-century> (7. kolovoza 2022.).

Utvrđuje se da je dvorac Drašković s perivojem u Trakošćanu zaštićen kao spomenik kulture. Dvorcem danas upravlja Muzej Dvorac Trakošćan. Cijena ulaznice u dvorac iznosi ukupno 7 eura za odrasle i 4 eura (za učenike mlađe od 18 godina).⁷¹

Djeca do sedam godina, uz pratnju roditelja imaju besplatan ulaz u park, ali i u dvorac.

Također općeniti ulazak u park u potpunosti je besplatan, a kao popratni sadržaj ponuđeni su i audio-vodiči koji su dostupni i na hrvatskom, ali i engleskom jeziku te je usluga u sklopu turističke ponude također besplatna.⁷²

⁷¹ Povijest dvorca Trakošćan, *Dvor Trakošćan*, <http://www.trakoscan.hr/povijest> (7. kolovoza 2022.).

⁷² Turizam – *Dvorac Trakošćan*, <https://www.turizam-trakoscan.hr/dvorac-trakoscan/> (7. kolovoza 2022.).

4.2. Konkretni primjer razrade - Buduća verzija valorizacije dvoraca provedena u djelo

Iako se o valorizaciji materijalnih kulturnih dobara i promociji Hrvatske kao destinacije s tisućama dvoraca, kula, i utvrda govori u gotovo svim strategijama razvoja turizma i akcijskim planovima kulturnog turizma, ništa se ne čini ili gotovo da se nije učinilo. Posebno u ovom području, čak je i izazovno locirati konkretne projekte koji se planiraju dovršiti. Financijska sredstva nedvojbeno su glavno ograničenje za takve projekte jer obnova povijesnih građevina, posebice dvoraca, sama po sebi često se smatra neisplativom te je kao takva ocijenjena kao neodrživa te funkcionalnost, kao i estetika, pored profita i financijskog aranžmana, gube na značenju i vrijednosti.

Da do novca za obnovu nije nemoguće doći, u vrijeme 2016. potvrdila je i Virovitičko-podravska županija, koja je preko projekta Drava4Enjoy ostvarila dobitak, odnosno prihode te dobila novac iz EU fondova, u sklopu čega je obnovljena kurija Janković u selu Kapela Dvor, a u planu je tada bila još i obnova dvoraca obitelji Janković u Cabuni i Suhopolju. Realizacijom tog projekta, Virovitičko-podravska županija postala je županija s najviše novoobnovljenih dvoraca u Hrvatskoj.⁷³

Bez obzira što na ovim prostorima postoje brojni nevalorizirani dvorci koji stoje na prodaju, nedaleko Krapine jedan je poduzetnik odlučio sagraditi potpuno nov dvorac, dvorac Empirej koji podsjeća na one iz bajke koji već uspješno egzistiraju u današnjem vremenu. Smatra se kako funkcija ove građevine neće biti klasična dvorana za svadbene svečanosti same po sebi, već mjesto koje mladencima zapravo daje mnogo više od smog objekta. Tamo se nalaze arhitektonski elementi i prirodna resursna osnova, odnosno samo prostranstvo kojim dvorac obiluje. Ističe se bogatstvo sadržaja koje je ponuđeno, kao i pristup na suvremen način koji je potpuno personaliziran, te u potpunosti prilagođen ostvarenju vizije, ciljeva i pojedinačnih želja, ali se smatra kako ujedno i ispunjava svoju svrhu.⁷⁴

Poduzetnik je tijekom gradnje nailazio na neke probleme oko dozvola za gradnju, no dvorac je sagrađen i danas se u njemu održavaju brojne svečanosti i kongresi, a neki glazbenici su na posjedu

⁷³ Virovitičko-podravska županija – jedan od najvećih čuvara kulturno-povijesne baštine u Republici Hrvatskoj, <http://www.vpz.hr/2015/10/15/viroviticko-podravaska> (7. kolovoza 2022.).

⁷⁴ Isto, str. 64.

čak snimili i video spot. Iako se ovaj poslovni čovjek, odnosno investitor još u ondašnje vrijeme susreo s mnogim izazovima dok je gradio dvorac, pretpostavka je kako je vjerojatno donio odluku o izgradnji potpuno nove građevine djelomično zato što je želio obnoviti prethodnu nakon što je naišao na još više poteškoća.⁷⁵

A dvorci u ovoj regiji ostat će zapušteni i bez budućih planova sve dok se ne usmjeri proces rješavanja dokumentacije za posjed dvorca, njegovu obnovu i prenamjenu te osmisle održivi i funkcionalni planovi, strategije i akcije, kako bi svaka investicija ostvarila i ispunila svoju svrhu valorizacije temeljito i u potpunosti.

Slika 13. Dvorac Empirej

Izvor: Dvorac Empirej, <http://www.dvorac-empirej.com/#galerija> (7. srpnja 2022.).

⁷⁵ Dvorac Empirej, <http://www.dvorac-empirej.com/#dvorac> (7. srpnja 2022.).

5. ZAKLJUČAK

Iz ovog rada može se zaključiti da regija sjeverozapadne Hrvatske ima nevjerojatan potencijal, ali ga još gotovo nitko ili pak rijetko tko je na pravovaljan način iskoristio i pretvorio u nešto prepoznatljivo, korisno i atraktivno, a da zadovoljava funkciju i ulogu profita, odnosno svoje održivosti i kvalitetno provedene valorizacije. Popularna turistička atrakcija u unutrašnjosti Hrvatske, odnosno upravo ova regija kao cjelina, ima svoje bogatu kulturno-povijesnu ostavštinu, ali i scenografiju prikladnu za bajku može ponuditi kao vrlo osebujno i personalizirano iskustvo. Jedna od regija na sjeverozapadu Hrvatske trebala bi posjedovati u većem broju ovakve programe i pothvate, odnosno inicijative, budući da obiluje s najviše dvoraca koncentriranih na jednome mjestu, što joj idu u korist.

Do statusa atraktivne turističke destinacije sjeverozapadne Hrvatske treba proći još određeni vremenski period. Prije svega treba poraditi na ponudi i kvaliteti ugostiteljskih i hotelijerskih usluga, usklađivanju ponude na razini regije, valorizaciji kulturne baštine, ali i na promociji. Već sada su neki dvorci, kao što su Trakošćan i Veliki Tabor, ostvarili značajan turistički interes sa svojom ponudom. Ne može se reći da se turizam u ovoj regiji ne razvija, ali to svakako nije na višoj razini od izletničkog i/ili vikend turizma. Čitajući stručnu literaturu, može se zaključiti da su ljudi u prošlom stoljeću više radili na turizmu i realizaciji nekih ideja nego danas. Svakako su neki od razloga zašto je to danas tako rigoroznija zakonska regulativa zbog koje je teško dobiti dozvole za valorizaciju, prenamjenu i korištenje kulturne baštine, a posebice dvoraca. Zaključno, za dosezanje kvalitetne turističke destinacije treba i kod lokalnog stanovništva stvoriti svijest o vrijednostima kraja i regije u kojoj žive, potaknuti ih na razmišljanje i poduzetničke poteze. Sve dok turističke zajednice županije u regiji, lokalne uprave te individualni poduzetnici ne preuzmu konce u svoje ruke i ne pokrenu postupak kojim će postići da ova regija postane značajna turistička regija, od svega navedenog u radu gotovo da neće biti ostvareno gotovo skoro ništa, što bi se smatralo velikim propustom koji svakako nije relevantan s obzirom na moguće ishode upotrebom pravovaljanih resursa za valorizaciju.

POPIS LITERATURE

Tiskana literatura – knjige i zbornici radova:

- ČAVLEK N., et al: *Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Školska knjiga, Zagreb, 2011.
- ČORAK, S., MIKAČIĆ, V.: *Hrvatski turizam – plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb, 2006.
- FUREŠ, R., POLJANEC, V., BALAGOVIĆ, I.: *Hrvatsko zagorje... u slici i riječi*, Stanek, 2009.
- JELINČIĆ, D. A.: *Abeceda kulturnog turizma*, Intermedia, Zagreb, 2008.
- KOLUMBIĆ, N.: *Psihosociološki i pedagoški aspekti turističke kulture*, Humanističke vrijednosti turizma, Pedagoška akademija u Zadru, Zadar, 1977.
- KOVAČIĆ, G., et.al.: *Povijest, baština i kultura Krapinsko-zagorske županije*, Krapinsko-zagorska županija, Krapina, 2007.
- LALJAK, S.: *Novi Dvori – od Jelačića bana do naših dana*, Ogranak Matice hrvatske Zaprešić, Zaprešić, 1991.
- OBAD- ŠĆITAROCI, M.: *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Školska knjiga, Zagreb, 1991.
- PAVIŠIĆ, I.: *Srednjovjekovni kaštel i dvorac Mali Tabor u Prišlinu*, 2009.
- PINTARIĆ, A.: *Trakošćan – baština kao turistički resurs, Dvorci i ljetnikovci - kulturno naslijeđe kao pokretač gospodarskog razvoja*, Varaždin, 2006.
- PIRJEVEC, B., KESAR, O.: *Počela turizma*, Mikrorad d.o.o., Zagreb, 2002.
- SZABO, G: *Kroz Hrvatsko zagorje*, Izdanje knjižare Vasić, Zagreb
- *Tourism Highlights – 2016*. Izdanje, UNWTO, 2016.
- WEBER, S., MIKAČIĆ, V.: *Osnove turizma*, Školska knjiga, Zagreb, 2004.

Znanstveno – stručni članci i institucionalne publikacije:

- JAGIĆ, S.: Hrvatsko zagorje – prostor i historijsko-geografska obilježja, *Kaj*, Zagreb, 2015. 5-6, str. 81.-94.
- MILETIĆ, D.: Plemićki grad Cesargrad, *Peristil - zbornik radova za povijest umjetnosti*, 2000. 1, str. 23.-39.
- PUHMAJER, P.: Građevni razvoj dvorca Opeka u Marčanu, *Portal*, 3, 2012., str. 9.-27.

- *Turizam u brojkama 2017.*, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Izdanje 2018. Vol. str. 31-33, 2018.
- *Turizam u brojkama 2019.*, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Izdanje 2020. Vol. str.30-32, 2020.
- VIZJAK, A.: Značenje kulture u turizmu Europe, *Turizam*,vol. 46, br. 5-6, str. 292.-295.

Internetske web stranice, tekstovi s mrežnih portala i službenih stranica:

- *Čipkarstvo u Hrvatskoj*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, <https://min-kulture.gov.hr/unesco-16291/dogadjanja/2007-2015/cipkarstvo-u-hrvatskoj/16540> (27. srpnja 2022.).
- *Dvorac Empirej*, <http://www.dvorac-empirej.com/#dvorac> (7. srpnja 2022.).
- *Dvorac Maruševec*, <https://www.varazdinska-zupanija.hr/o-nama/znamenitosti/park-i-dvorac-marusevec.html> (31. srpnja 2022.).
- *Legenda o Veroniki Desinićkoj*, Dvorac Veliki Tabor, <https://www.veliki-tabor.hr/izlozbe/pregled/legenda-o-veroniki-desinickoj-rijecju-i-slikom> (7. kolovoza 2022.).
- *Ludbreg*, Turistička zajednica Varaždinske županije, <http://www.turizam-vzz.hr/destinacije/ludbreg.html> (27. srpnja 2022.).
- *Medičarski obrt na području sjeverne Hrvatske*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/medicarski-obrt-na-podrucju-sjeverne-hrvatske/6290> (27. srpnja 2022.).
- *Muzej "Staro selo" Kumrovec*, Muzeji Hrvatskog zagorja, <http://www.mhz.hr/Ustrojbene%20jedinice/Muzej%20%22Staro%20selo%22%20Kumrovec> (27. srpnja 2022.).
- *Novi dvori*, <http://www.klanjec.hr/kultura/spomenici-kulture/> (28. srpnja 2022.).
- *Muzeju seljačkih buna*, Muzej seljačkih buna, <https://msb.mhz.hr/povijest-muzeja/> (27. srpnja 2022.).
- *O muzeju*, *Muzej krapinskih neandertalaca*, <http://www.mkn.mhz.hr/hr/o-muzeju/> (27. srpnja 2022.).
- OBERMAN, J.: *Počela obnova Jelačićeva dvorca*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, <https://www.hrz.hr/index.php/aktualno/novosti-i-obavijesti/3470-predstavljena-obnovljena-dvorana-ban-jelacic-u-banskim-dvorima> (30. srpnja 2022.).
- *Obnova Velikog Tabora*, Dvorac Veliki Tabor, <https://www.veliki-tabor.hr/fotogalerije/pregled/dvor-veliki-tabor-obnova> (7. kolovoza 2022.).
- *Podružnica Laduč*, Dječji dom Zagreb, <http://domzadjecu.hr/wp/hr/domovi/laduc/> (3. kolovoza 2022.).

- Legenda o Veroniki Desinićkoj, Povijest dvorca Trakošćan, Dvor Trakošćan <https://www.veliki-tabor.hr/izlozbe/pregled/legenda-o-veroniki-desinickoj-rijecju-i-slikom> (7. kolovoza 2022.).
- *Povijest dvorca Trakošćan*, Dvor Trakošćan, <http://www.trakoscan.hr/povijest> (7. kolovoza 2022.).
- *Povijest, Adventističko teološko visoko učilište*, <https://adventisti.hr/povijest-crkve/> (31. srpnja 2022.).
- *Povijest, Duhovno-obrazovni centar Marijin dvor, Lužnica*, <http://www.luznica.com/> (6. kolovoza 2022.).
- *Povijest, Specijalna bolnica za kronične bolesti dječje dobi*, <http://www.bolnica-bistra.hr/povijest/> (1. kolovoza 2022.).
- *Turizam – Dvorac Trakošćan*, <https://www.turizam-trakoscan.hr/dvorac-trakoscan/> (7. kolovoza 2022.).
- Virovitičko-podravaska županija – *jedan od najvećih čuvara kulturno-povijesne baštine u Republici Hrvatskoj*, <http://www.vpz.hr/2015/10/15/viroviticko-podravaska> (7. kolovoza 2022.).

POPIS ILUSTRACIJA

Popis slika

- Slika 1. *Novi dvori klanječki* nekad (lijevo) i danas (desno)

Izvor: Grad Klanjec,

Dostupno na: <https://blagamisterije.com/dvor-u-kojem-je-izdahnuo-autor-lijepo-nase-antun-mihanovic-tuzna-je-rusevina-a-nekoc-su-novi-dvori-klanjecki-bili-mjesto-gdje-se-sanjala-neovisna-hrvatska/21467/> ,

Pristupljeno: (29. srpnja 2022.).

- Slika 2. *Dvorac Opeka*

Izvor: Varaždinska županija,

Dostupno na: <https://varazdinski.net.hr/vijesti/gospodarstvo/3537535/arboretum-opeka-dugoocekivana-europska-sredstva-ipak-dolaze-u-vinicu/> ,

Pristupljeno: (29. srpnja 2022.).

- Slika 3. *Mali Tabor*

Izvor: Krapinsko-zagorska županija,

Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/prodajemo-mali-tabor-za-550000-eura-steta-sto-drzava-ne-da-taj-sitnis-1026329> ,

Pristupljeno: (30. kolovoza 2022.).

- Slika 4. *Novi dvori zaprešićki – nakon obnove*

Izvor: Zapresic-info.hr,

Dostupno na: <https://www.turistickeprice.hr/en/zpresic-celebrates-its-27th-birthday-and-the-221st-anniversary-of-the-birth-of-bana-jelacica/> ;,

Pristupljeno: (30. srpnja 2022.).

- Slika 5. *Dvorac Maruševac*

Izvor: Varaždinska županija

Dostupno na: <https://www.varazdinska-zupanija.hr/o-nama/znamenitosti/park-i-dvorac-marusevec.html>

Pristupljeno: (31. srpnja 2022.).

- Slika 6. *Dvorac Oršić u Gornjoj Bistri*

Izvor: Općina Bistra,

Dostupno na: <https://bistra.hr/spomenici-kulture/>

Pristupljeno: (1. kolovoza 2022.).

- Slika 7. *Dvorac Laduč*

Izvor: Turistička zajednica savsko sutlanska dolina i briga,

Dostupno na: <https://visit.brdovec.hr/kultura-i-povijest/dvorac-laduc>

Pristupljeno: (3. kolovoza 2022.).

- Slika 8. *Dvorac Januševac*

Izvor: Općina Brdovec,

Dostupno na: <https://www.tzssdib.hr/hr/info/brdovec/dvorac-janusevac/>

Pristupljeno: (5. kolovoza 2022.).

- Slika 9. *Dvorac Lužnica*

Izvor: Lužnica.com

Dostupno na: <https://upoznajhrvatsku.com/ponuda/dvorac-luznica> (6. kolovoza 2022.).

- Slika 10. *Veliki Tabor prije obnove*

Izvor: Dvor Veliki Tabor,

Dostupno na: <https://www.veliki-tabor.hr/si/fotogalerije/pregled/dvor-veliki-tabor-po-obnovi>,

Pristupljeno: (7. kolovoza 2022.).

- Slika 11. *Veliki Tabor nakon obnove*

Izvor: Dvor Veliki Tabor,

Dostupno na: <https://www.veliki-tabor.hr/si/fotogalerije/pregled/dvor-veliki-tabor-po-obnovi>,

Pristupljeno: (7. kolovoza 2022.).

- Slika 12. *Dvorac Trakošćan*

Izvor: Dvor Trakošćan,

Dostupno na: <https://www.turizam-vzz.hr/en/explore/cultural-heritage/7-the-trakoscan-castle-and-lake-a-rich-history-dating-from-the-13th-century>

Pristupljeno: (7. kolovoza 2022.).

- Slika 13. *Dvorac Empirej*

Izvor: Dvorac Empirej

Dostupno na: <http://www.dvorac-empirej.com/#galerija>

Pristupljeno: (7. srpnja 2022.).

SAŽETAK

Zbog svojih primarnih karakteristika kao što su heterogenost, mobilnost i fleksibilnost, turizam je danas globalni fenomen koji se može podijeliti u veliki izbor specifičnih oblika. Pojam „kulturni turizam“ odnosi se na različite oblike turizma koji, kako mu i samo ime kaže, potječu od riječi „kultura“ i „turizam“. Kultura je prisutna praktički na svakom putovanju, unatoč tome što često nije glavni razlog putovanja.

Područje sjeverozapadne Hrvatske čini pet županija, a zbog svojeg položaja odigralo je značajnu ulogu u hrvatskoj povijesti. Zbog svojeg povijesnog značaja, ovaj kraj je očuvao ne samo bogatu kulturnu baštinu već i značajnu kulturu i običaje. U usporedbi s hrvatskom obalom, turizam na sjeverozapadu zemlje još uvijek je razmjerno nerazvijen. Nedostatak smještajnih kapaciteta i slabo razvijena turistička industrija glavni su razlozi zašto je ova regija privukla samo nešto više od 2% svih turista u određenim prethodnim vremenskim razdobljima na nacionalnoj razini.

Sjeverozapadna regija Hrvatske dom je za više od 100 dvoraca. Većina ih je u oštećenom ili zapuštenom stanju. Neki od modernih renoviranih dvoraca imaju novu funkciju. Usporedba je napravljena između valoriziranih i nevaloriziranih dvoraca i profanih objekata arhitekture koji se klasificiraju sa statusom, funkcijom i ulogom dvoraca upravo zbog sličnosti krajolika i obilja dvoraca na ograničenom području, a prikazan je iskorišten i neiskorišten potencijal ukupnog kapaciteta te predstavljena razlika između očuvanih i neočuvanih primjera baštine i njihova pravovaljana uporaba i predstavljanje u sklopu integrirane turističke ponude. Ujedno, neki od prostora služe kao ilustracija da ne mora svaki dvorac imati isključivo ulogu muzeja da bi bio privlačan. Zbog svojeg značajnog potencijala, dvorci bi se trebali koristiti posvuda, što je zaključak u konačnici. Ključno je maksimalno iskoristiti ono što već postoji kako bi se stvorila atrakcija koja bi mogla prikupiti novac za daljnju obnovu i valorizaciju, kako bi se mogli koristiti i u neobnovljenom stanju. Platforma koju vode turističke zajednice i županije sjeverozapadne Hrvatske bila bi od velike pomoći u razvoju poznate turističke destinacije i radu na njezinoj prepoznatljivosti i općem podizanju konkurentnosti svake pojedine destinacije, upravo iz tog razoga na važnosti se daje strategijama, akcijama i master planovima budućeg razvoja u te svrhe.

Ključne riječi: turizam, kultura, kulturni turizam, sjeverozapadna Hrvatska, dvorci

SUMMARY

USE OF CASTLES AS A PART OF TOURIST OFFER OF NORTHWEST CROATIA

Due to its primary characteristics, such as heterogeneity, mobility, and flexibility, tourism is today a global phenomenon that can be divided into a large variety of specific forms. The term "cultural tourism" refers to various forms of tourism that, as the name suggests, originate from the words "culture" and "tourism". Culture is present on practically every trip, even though it is often not the main reason for the trip. The area of northwestern Croatia consists of five counties, and because of its location, it played a significant role in Croatian history. Due to its historical significance, this region has preserved not only a rich cultural heritage but also significant culture and customs. Compared to the Croatian coast, tourism in the northwest of the country is still relatively underdeveloped. The lack of accommodation capacity and the poorly developed tourism industry are the main reasons why this region attracted only slightly more than 2% of all tourists in certain previous periods at the national level. The northwestern region of Croatia is home to more than 100 castles. Most of them are in a damaged or neglected condition. Some of the modern renovated castles have a new function. A comparison is made between valorized and non-valorized castles and profane objects of architecture that are classified with the status, function, and role of castles precisely because of the similarity of the landscape and the abundance of castles in a limited area, and the used and unused potential of the total capacity is shown and the difference between preserved and non-preserved ones have presented examples of heritage and their legitimate use and presentation of the same as part of an integrated tourist offer. At the same time, some of the spaces serve as an illustration that not every castle has to be exclusively a museum to be attractive.

Because of their significant potential, castles should be used everywhere in the bottom line. The key is to make the most of what already exists to create an attraction that could raise money for further restoration and valorization so that they can be used in an unrestored state. The platform run by the tourist boards and counties of northwestern Croatia would be of great help in the development of a well-known tourist destination and work on its recognition and the general increase in the competitiveness of each destination. purposes.

Keywords: tourism, culture, cultural tourism, northwestern Croatia, cast

Sandra Botunac, prof